

REGIONAL STRATEGI FÖR

ANDT ARBETET
I ÖSTERGÖTLANDS LÄN
2016-2020

Innehåll

Förord	3
En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020	5
Nationella ANDT-strategin 2016-2020	6
Nuläge i Östergötland	8
Ungdomar och användning av ANDT	11
Den nationella ANDT-strategin ligger till grund för den regionala	16
Nationella mål och insatsområden	20
Regionala och lokala aktörer - samverkan och uppföljning	38

Förord

Regeringen har satt upp ett mål att inom en generation ta bort de hälsoskillnader som går att påverka. Detta mål innebär bland annat ett ökat fokus på arbetet med jämlik hälsa och att satsningar inom folkhälso- och ANDT-området (alkohol, narkotika, dopning och tobak) kommer vara viktiga för att nå målet.

Inriktningen på den framtida ANDT-politiken har beslutats genom framtagande av en ny nationell ANDT-strategi. Med utgångspunkt i den övergripande nationella strategin har sedan en regional strategi arbetats fram genom bred samverkan mellan flera centrala aktörer i länet.

Den regionala strategin omfattar åtgärder och insatser på flera nivåer och områden. I strategin framgår även vad som behöver göras under den kommande femårsperioden för att ta sikte på det övergripande målet om ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

Den här strategin har tagits fram i samverkan mellan fyra av länets kommuner (Linköping, Norrköping, Motala och Ödeshög), Region Östergötland, Polismyndigheten och Länsstyrelsen Östergötland.

Strategin bygger på erfarenheter från tidigare samverkan mellan parterna.

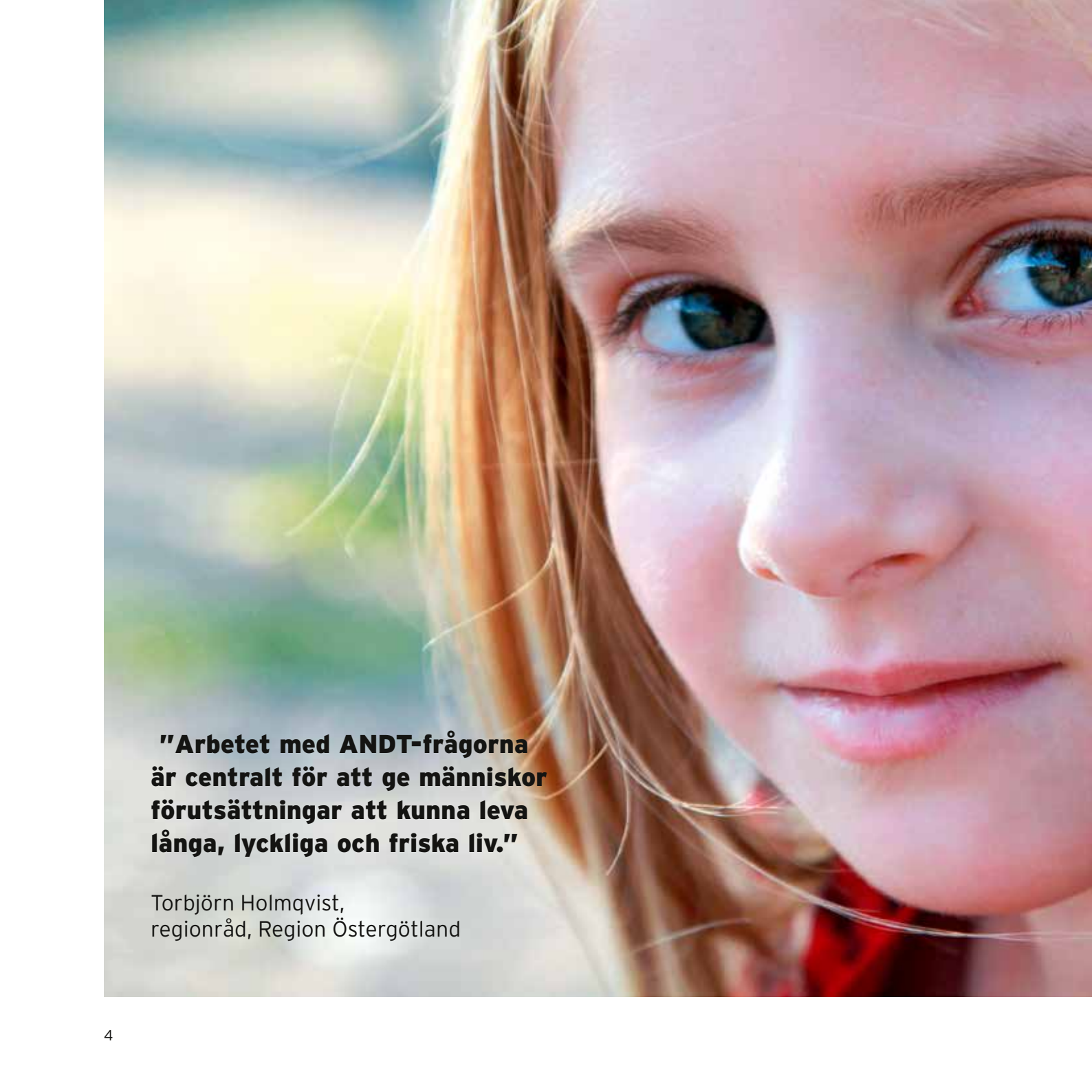
För att målen ska kunna uppnås krävs ett strategiskt, långsiktigt och målmedvetet arbete, där såväl förebyggande insatser som mer riktade insatser är nödvändiga. Det är viktigt med samverkan, men också att de olika myndigheterna fullgör sina olika kärnuppdrag. För att få bra effekt av flera av insatserna bör också det civila samhällets engagemang tillvaratas.

Vår förhoppning är att den regionala strategin ska vara ett bra stöd, både för det lokala arbetet men även för länet som helhet.

Elisabeth Nilsson,
Landskövding,
Länsstyrelsen Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

**"Arbetet med ANDT-frågorna
är centralt för att ge människor
förutsättningar att kunna leva
långa, lyckliga och friska liv."**

Torbjörn Holmqvist,
regionråd, Region Östergötland

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020

För att främja långsiktighet och kontinuitet har regeringen beslutat att det övergripande målet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken fortsättningsvis ska ligga fast.

En gemensam utgångspunkt för ANDT-politiken är rätten för var och en att uppnå bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa. För att uppnå regeringens mål att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation måste jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet tydliggöras och genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer.

Insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk utgör grunden för det hälsofrämjande och före-

byggande ANDT-arbetet. Utgångspunkten för det fortsatta arbetet är att ta till vara de erfarenheter och den kunskap som genererades under förra strategiperioden.

Den nationella och regionala nivån spelar stor roll för att stödja det praktiska ANDT-förebyggande arbetet som utförs av olika aktörer i kommunerna. I detta arbete är en välfungerande samordning mellan olika verksamhetsområden som rör prevention, folkhälsa och sociala välfärdsfrågor nödvändig.

ÖVERGRIPANDE MÅL

**"ETT SAMHÄLLE FRITT FRÅN NARKOTIKA
OCH DOPNING, MED MINSKADE MEDICINSKA
OCH SOCIALA SKADOR ORSAKADE AV ALKOHOL
OCH MED ETT MINSKAT TOBAKSBRUK."**

Nationella ANDT-strategin 2016-2020

MÅL 1

MÅL 2

MÅL 3

MÅL 4

MÅL 5

MÅL 6

<p>Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.</p>	<p>Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.</p>	<p>Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.</p>	<p>Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.</p>	<p>Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.</p>	<p>En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt</p>
<p>INSATSOMRÅDEN</p>	<p>INSATSOMRÅDEN</p>	<p>INSATSOMRÅDEN</p>	<p>INSATSOMRÅDEN</p>	<p>INSATSOMRÅDEN</p>	<p>INSATSOMRÅDEN</p>
<p>Skarpare reglering för att minska illegal handel av tobak.</p> <p>Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobak tillsyn.</p> <p>Bekämpning av illegal handel och en restriktiv och tydligt reglerad och legal handel via digitala medier.</p> <p>Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer.</p>	<p>Reglering och tillsyn för att begränsa marknadsföring och exponering av alkohol och tobak.</p> <p>En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov.</p> <p>Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak.</p> <p>Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisförebyggande arbete.</p>	<p>Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor</p> <p>Dopningsförebyggande arbete inom motionsidrotten.</p>	<p>Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnor och mäns samt flickor och pojkars specifika förutsättningar och behov.</p> <p>Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässig utsatt situation till följd av missbruk eller beroende.</p>	<p>Tidig uppmärksamhet av riskbruk och beroende bland blivande föräldrar.</p> <p>Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgssvikt, inklusive förekomst av våld, med koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov.</p> <p>Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar.</p> <p>Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk.</p>	<p>Aktivt verka för en folkhälsoorienterad syn på narkotika inom EU och FN med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter.</p> <p>WHO bör arbeta fram och anta en bred folkhälsopolitisk ansats till narkotikafrågan före 2019.</p> <p>Utveckla narkotikafrågorna i det globala utvecklingsarbetet.</p> <p>Internationellt arbete mot dopning med utgångspunkt i idrotten.</p> <p>Aktivt verka för genomförandet av WHO:s ramkonvention om tobak.</p> <p>Aktivt verka för och bidra till en EU-gemensam alkoholstrategi.</p> <p>Nordiskt samarbete.</p>

Regional strategi och handlingsplan 2016-2020

Den regionala strategin och länets prioriteringar följer samma struktur som den nationella strategins sex målområden. De målområden och insatser som beskrivs här gör inte anspråk på att omfatta hela det samlade ANDT-förebyggande arbetet

i länet. Strategin ger exempel på insatser som berör en eller flera av ANDT-rådets myndigheter.

Målområde sex beskrivs inte i den regionala strategin då det är frågor som främst behandlas på nationell nivå.

"Det är av oerhört stor vikt att vi har ett fungerande, gemensamt och effektivt ANDT-arbete i länet.

Inriktningen måste genomsyras av ett starkt fokus på förebyggande arbete med tidiga insatser.

Stödjande och uppmuntrande program för föräldrar, COPE, EFFEKT och så vidare samt självstärkande miljöer för våra tonåringar är kostnadseffektivt och humant."

Annelie Liljedahl,
socialnämndens ordförande,
Motala

Nuläge Östergötland

ALKOHOL

Enligt Folkhälsomyndighetens folkhälsodatabas är 13 procent av kvinnorna i riket riskkonsumenter av alkohol, motsvarande andel i Östergötland är 11 procent. För män är andelen i riket 19 procent och i Östergötland 20 procent åren 2012-2015.

Ser man över ett längre tidsperspektiv har totalkonsumtionen av alkohol ökat. Under de senaste åren har dock konsumtionsutvecklingen gradvis sjunkit och beräknas nu vara den lägsta på tio år. Gruppen med högst alkoholkonsumtion är unga män i åldern 16-29 år.

Folkhälsomyndigheten redovisar att antalet stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl i länet under perioden 2007 till 2014 har ökat från 525 till 617.

Högst alkoholkonsumtion
män 16-29 år

NARKOTIKA

Enligt Folkhälsomyndighetens folkhälsodatabas 2012-2015 har två procent av kvinnorna i riket använt cannabis, i Östergötland var andelen en procent. Bland männen var andelen både i riket och i Östergötland tre procent.

Den narkotikarelaterade dödligheten är relativt hög i Sverige vilket är oroande och måste tas på stort allvar.

Det saknas säkra data när det gäller omfattningen av missbruket av övriga narkotiska preparat.

Cannabis i Östergötland
kvinnor 1 %
män 3 %

DOPNING

Enligt de riksrepresentativa undersökningar som har genomförts i Sverige har omkring en procent av männen och mindre än en halv procent av kvinnorna någon gång provat anabola androgena steroider, AAS. Utifrån den senaste frågeundersökningen som genomfördes av Statens folkhälsoinstitut framgår att bruket av dopningsmedel är vanligast bland män mellan 18 och 34 år.

Man skiljer mellan *doping* som regleras av Riksidrottsförbundet och *samhällsdoping* som regleras i lagstiftning.

**Högst andel brukare av AAS
män 18-34 år**

TOBAK

Andelen dagligrökare i Östergötland är högre än riksgenomsnittet. Enligt Folkhälsomyndighetens folkhälsodatabas (2012-2015) röker 12 procent av kvinnorna i Sverige dagligen, i Östergötland är andelen 13 procent. Av männen i riket är 10 procent dagligrökare. Motsvarande andel för männen i Östergötland är 12 procent.

Högst andel rökare finns i åldergruppen 45-64 år. De grupper i befolkningen som röker mest är lågutbildade kvinnor och män födda utanför Europa.

Fyra procent av kvinnorna i landet snusar dagligen, motsvarande andel i Östergötland är tre procent. Andelen dagligsnusare bland männen i riket är 18 procent och i Östergötland 19 procent.

Totalt använder ungefär 2,3 miljoner människor i Sverige någon form av tobak.

**Rökning i Östergötland
kvinnor 13 %
män 12 %**

A photograph of a crowd of people at a concert or event. The people are silhouetted against a bright, multi-colored stage light (yellow, blue, and purple). Some people have their arms raised. The scene is dynamic and energetic.

"Strategin för ANDT-frågor ger oss bra förutsättningar för ett gemensamt arbete inom aktuella områden. Genom samordning och samverkan kan vi åstadkomma betydligt mer än som enskilda aktörer. Strategin är även en viktig del i vårt långsiktiga arbete med att minska brottsligheten och öka tryggheten i Östergötland."

Robert Wallén,
polisområdeschef, Östergötland

Ungdomar och användning av ANDT

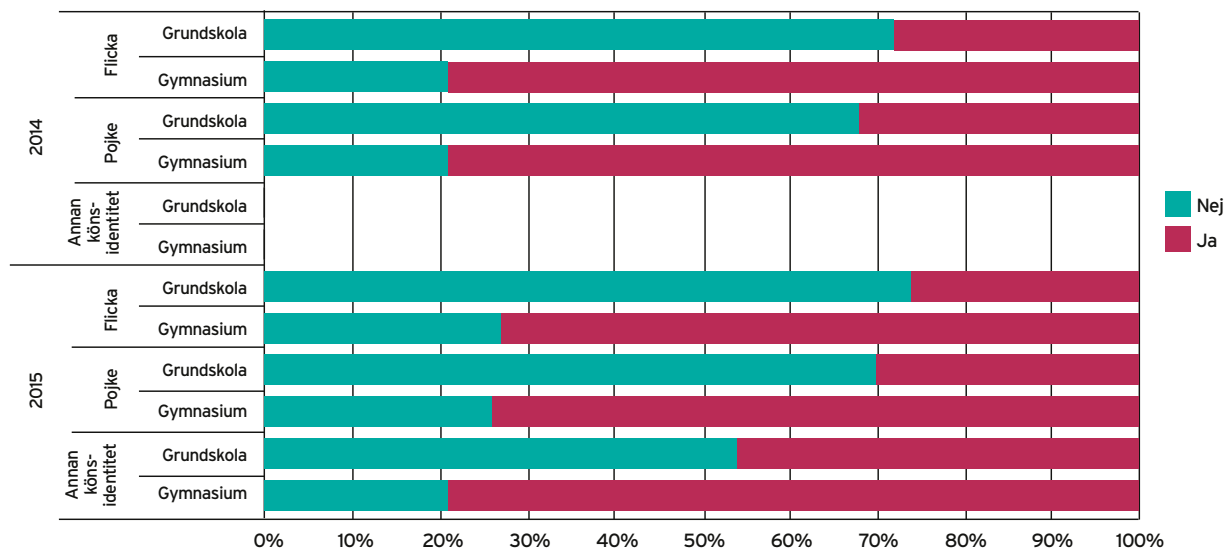
”Om mig” är en webbenkät om hälsa och livsstil till ungdomar i grund- och gymnasieskolan i Östergötland. Enkäten har tagits fram i dialog med ungdomarna.

I Sverige genomför CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, undersökningar bland skolelever sedan 1971. Syftet är i första hand att belysa utvecklingen av drogvanorna och studera skillnaden mellan olika åldersgrupper. Den totala alkoholkonsumtionen har sjunkit kraftigt och har inte ersatts av någon motsvarande ökning av narkotikamissbruk.

Alkohol och ungdomar

Trenden bland ungdomar visar på fortsatt minskad alkoholkonsumtion och fortsatt minskat berusningsdrickande. Hand i hand med den utvecklingen har också andelen hög- och riskkonsumenter sjunkit kraftigt. Nedgången är som tydligast i grundskolans år 9, men syns också i gymnasiet. Andelen unga som dricker alkohol har sjunkit under den senaste tolvårsperioden.

Har du någon gång druckit alkohol?

Källa "Om mig".

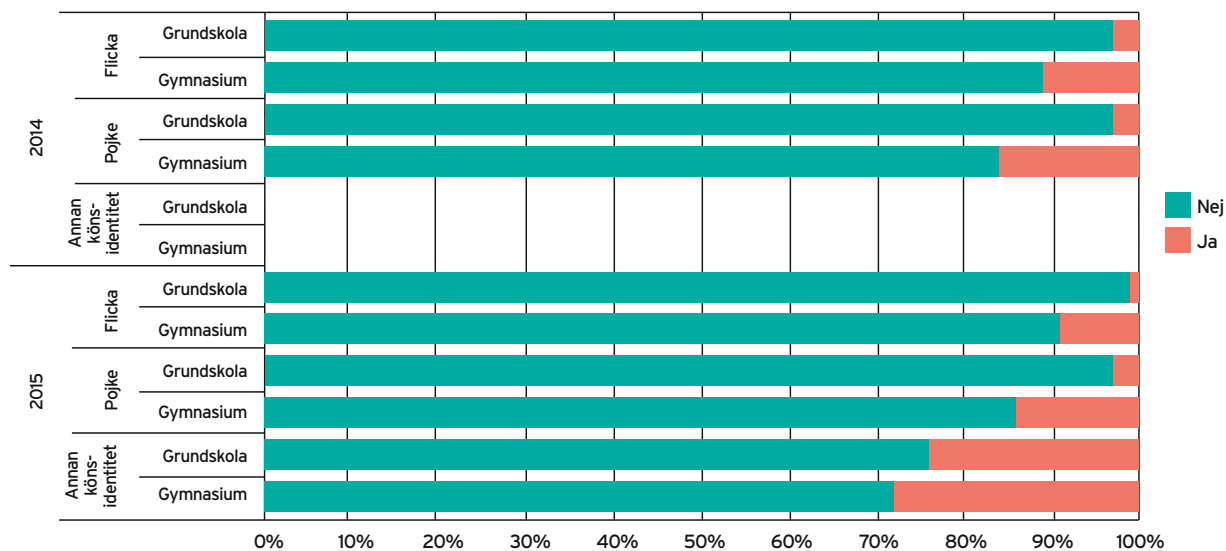
Narkotika och ungdomar

Andelen pojkar som uppgivit att de använt narkotika i årskurs 9 har varierat mellan fem och tio procent sedan mitten av 1990-talet. I CAN:s undersökning 2015 var andelen sex procent. I gymnasiet ökade andelen som uppgivit att de någon gång använt narkotika fram till 2010, därefter har nivån planat ut. 2015 uppgav 15 procent av gymnasieeleverna att de någon gång använt narkotika. Det innebär att dubbelt så många i gymnasiet har använt narkotika jämfört med i grundskolan. Det är vanligare att pojkar använt narkotika, särskilt vid mer omfattande missbruk.

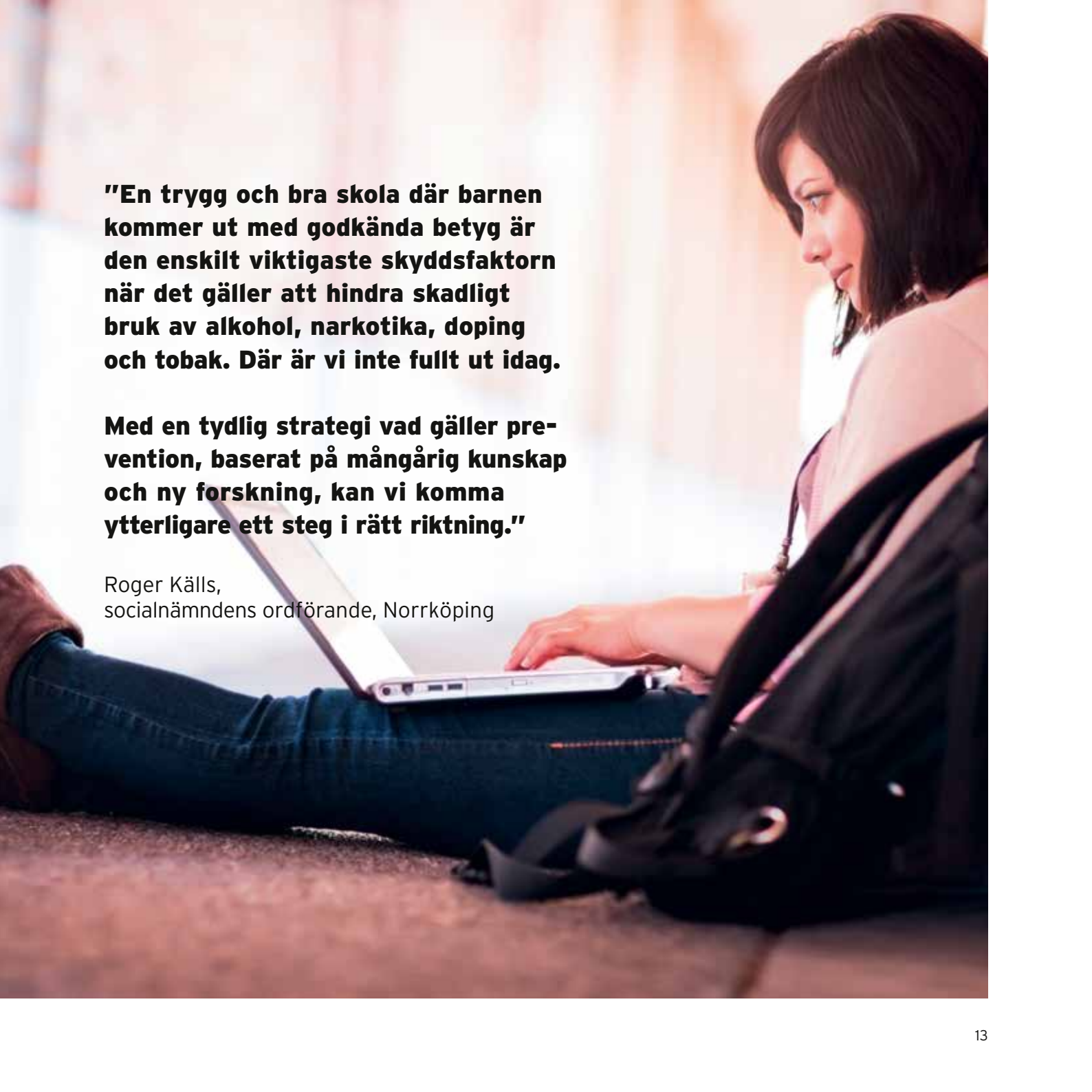
När det gäller användning av så kallade nätdroger (eller nya psykoaktiva substanser, NPS) har det skett en minskning i både grund- och gymnasieskolan. Totalt uppgav knappt två procent i grundskolan och tre procent i gymnasiet att de någon gång använt en nätdrog.

Läget i Östergötland överensstämmer i huvudsak med de nationella siffrorna.

Har du någon gång använt narkotika?

Källa "Om mig".

"En trygg och bra skola där barnen kommer ut med godkända betyg är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn när det gäller att hindra skadligt bruk av alkohol, narkotika, doping och tobak. Där är vi inte fullt ut idag.

Med en tydlig strategi vad gäller prevention, baserat på mångårig kunskap och ny forskning, kan vi komma ytterligare ett steg i rätt riktning."

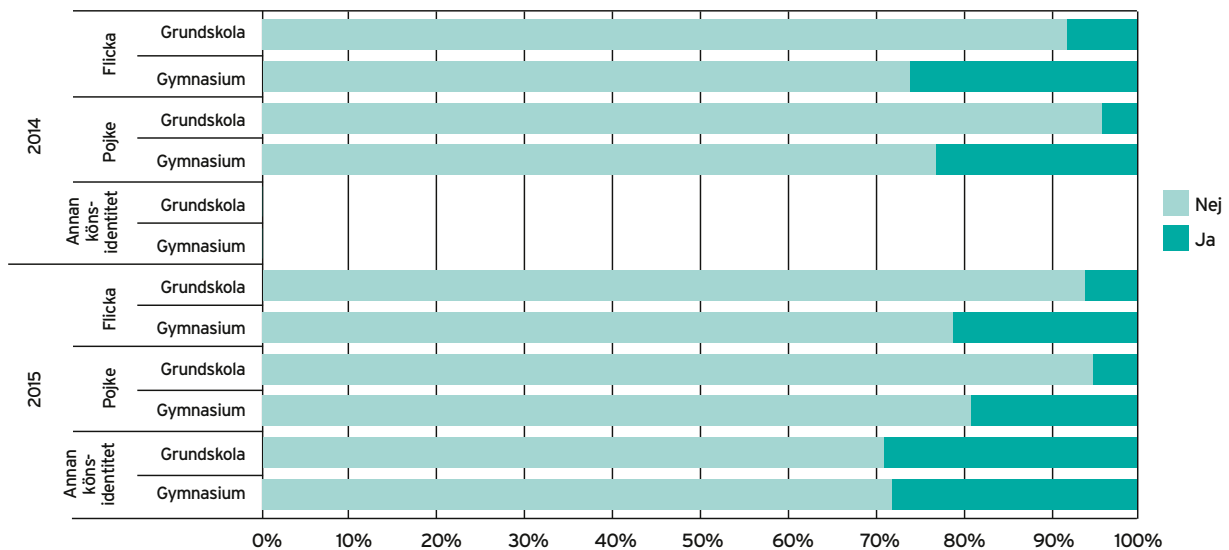
Roger Källs,
socialnämndens ordförande, Norrköping

Tobak och ungdomar

Andelen rökare bland eleverna i grundskolan har minskat kraftigt under 2000-talet. Det gäller både frekvent användande och annan användning (till exempel feströkning). Vid 2015 års CAN-undersökning visade det sig att flickor röker mer än pojkar,

samtidigt som pojkarna snusar mer. Samma förhållande gäller i länet. När det gäller gymnasieskolan har pojkarnas rökning varierat medan flickornas har minskat, men precis som inom grundskolan är det fortfarande vanligare att flickor röker och att pojkar snusar.

Röker du?

Källa "Om mig".

Den nationella ANDT-strategin ligger till grund för den regionala

För att uppnå regeringens ambition att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation måste jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet tydliggöras och genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer. Insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk utgör grunden för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet.

Det övergripande målet omfattar såväl lagliga som olagliga substanser. Det innebär att förutsättningar och mål skiljer sig åt för respektive substans. En gemensam utgångspunkt för den fortsatta utformningen av hela ANDT-politiken är att var och en har rätt till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

Liksom den svenska välfärdspolitiken vilar ANDT-politiken på en solidarisk grund. Det innebär att inskränkningar i den personliga friheten kan accepteras till skydd för folkhälsan. Detta uttrycks exempelvis i ett starkt stöd för det svenska alkoholmonopolet, åldersgränser för köp av alkohol och tobak samt att även fortsättningsvis hantering och bruk av narkotika och dopningsmedel ska vara olagligt.

Med rätten till bästa möjliga hälsa som utgångspunkt och den svenska välfärdsmodellen som grund, är generella insatser som omfattar hela befolkningen grunden även i det ANDT-preventiva arbetet. En annan viktig utgångspunkt är att insatser ska vila på kunskap och effektiva metoder. De preventiva insatser som har starkast stöd i forskningen är tillgänglighetsbegränsande insatser, vilket utgör basen i politiken.

Exempelvis kan informationsinsatser ha ett värde för att skapa förståelse för de grunder som politiken vilar på.

Det generellt preventiva arbetet behöver kompletteras med insatser för att nå personer som lever i en socialt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende.

När det gäller narkotika, dopning och tobak är målet att minska allt bruk och motverka brottslighet. Tobak är en laglig produkt, där framför allt tobaksrökning medför stora hälsorisker. Regeringen vill se ett fortsatt minskat tobaksbruk där rökningen ska vara starkt reducerad och inte längre utgöra ett dominerande folkhälsoproblem. Regeringen ställer sig därför bakom målet om att nå ett rökfritt Sverige till år 2025. Flera av de insatser som genomförs i länet bidrar till att förverkliga intentionerna med Tobacco Endgame.

Tobacco Endgame

Att ställa sig bakom Tobacco Endgame innebär att man bejakar följande:

Vi förstår bakgrunden till och behovet av ett perspektivskifte för att skärpa den tobaksförebyggande strategin

Vi stödjer principen att ett årtal ska preciseras då rökningen ska vara kraftigt begränsad

Vi stödjer en bred opinionsbildning för ett nationellt politiskt beslut med den inriktningen.

"Barn och unga har rätt till goda och likvärdiga uppväxtvillkor. Genom att samverka och vara lyhörd för deras behov kan vi minska riskerna för en ohälsosam livsstil och därigenom skapa förutsättningar för ett gott vuxenliv."

Annicki Oscarsson,
kommunstyrelsens ordförande, Ödeshög

Alkoholkonsumtion kan leda till negativa konsekvenser för individen samt för personer i omgivningen, inte minst barn och unga.

Skillnaderna mellan olika socioekonomiska grupper är tydliga när det gäller hälsoproblem orsakade av ANDT. Skillnader i bruk, riskbruk, missbruk och beroende påverkas även av andra demografiska förhållanden såsom kön, ålder, etnisk bakgrund och boendeort. Det är därför av strategisk betydelse att ha kunskap om faktorer som påverkar missbruk och beroende och att dessa skiljer sig åt vad gäller kvinnor och män både vad gäller uppkomsten av missbruk och beroende och dess effekt på hälsan.

Trygga och goda uppväxtvillkor är ett av folkhälsopolitikens målområden. Barnet har i enlighet med FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen) rätt till bästa uppnåeliga hälsa. Väl fungerande hälsofrämjande, förebyggande samt vårdande och stödjande insatser i ett tidigt skede ger positiva effekter på barns framtida hälsa och välbefinnande, som i sin tur skapar positiva effekter för samhället.

Det är viktigt att i ANDT-arbetet riktat till barn och ungdomar beakta kön, ålder, socioekonomisk tillhörighet och boendeort eftersom dessa faktorer har avgörande betydelse för om förebyggande insatser ska få effekt eller inte. Eftersom det inte finns möjlighet att förutsäga vilka barn och ungdomar som kan komma att fara illa innebär det en fördel att ge förebyggande insatser inom ramen för generella verksamheter till exempel mödra- och barnhälsovården, förskolan, skolan, elevhälsan, fritidshem och ungdomsmottagningar.

Det finns stöd för att en god relation mellan barn och föräldrar minskar risken för alkoholmissbruk, drogmissbruk, rökning, fetma, ohälsosamma matvanor och olycksfallsskador. I syfte att stärka barns utveckling, hälsa och rättigheter har regeringen därför satt upp ett mål om att alla föräldrar ska erbjudas universellt och riktat stöd i föräldraskapet och i sin relation till varandra under barnets uppväxt. Viktiga utgångspunkter i arbetet ska vara det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter.

Det alkoholpreventiva arbetet inom barnhälsovården syftar till att uppmärksamma föräldrar på alkoholintagets negativa konsekvenser på föräldraskapet. De föräldrar som har en alkoholkonsumtion som kan påverka barnen negativt bör erbjudas stöd att ändra sina alkoholvanor. Även frågan om det förekommer våld i familjen bör rutinmässigt ställas till blivande föräldrar och småbarnsföräldrar. Förutom de omedelbara risker det innebär att växa upp i en miljö där det förekommer våld, riskerar barn som växer upp i sådana miljöer att själva senare i livet utveckla missbruks- och beroendeproblem.

Förskola och skola spelar en viktig roll när det gäller att förebygga och fånga upp problem i ett tidigt skede och lägger en stabil grund för framtiden. Samverkan mellan skola och vårdnadshavare är viktig. Skola och rektor har ett särskilt ansvar för att integrera ANDT-undervisningen i olika ämnen.

Samhället har ansvar för stöd och omsorg om de nyanlända barn och ungdomar som söker asyl i Sverige. Denna grupp kan vara extra utsatt och bör ägnas uppmärksamhet för preventiva insatser.

Nationella mål och insatsområden

Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

INSATSOMRÅDEN

Skarpare reglering för att minska illegal handel av tobak

Alltför många unga använder tobak, vilket kräver ett effektivare tobakspreventivt arbete. Tillgänglighetsbegränsande insatser är avgörande för att minska tobaksbruk och bidra till minskade skillnader i hälsa, och har särskild betydelse för att skydda barn och unga. Smuggling, olaglig hantering framställning och förfalskning av tobaksprodukter är ett allvarligt problem som riskerar att underminera övriga tobakspreventiva insatser.

Samordnad effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn

En fortsatt effektiv och likvärdig tillsyn utgör en grundbult i det tillgänglighetsbegränsande ANDT-arbetet.

Tillräckliga personalresurser, kompetensförsörjning och metodutveckling är viktiga delar för att såväl Länsstyrelsens som kommunernas arbete ska vara effektivt. Behovet av tillsyn kommer sannolikt att öka bland annat då antalet serveringstillstånd ökar och att alkoholserving medges i fler miljöer, till exempel idrottsarenor. Kommunernas möjligheter till att genomföra kontrollköp kan också öka kunskapen om brister som behöver följas upp genom tillsyn.

Samverkan kring arbetet mot illegal handel av narkotika, nya psykoaktiva substanser och alkohol över internet är ett utvecklingsområde under strategiperioden.

Bekämpning av illegal handel och en restriktiv och tydligt reglerad och legal handel via digitala medier

Internet är en försäljningskanal för såväl legala som illegala varor och tjänster, detta gäller även inom ANDT-området. Polismyndigheten har inrättat ett nationellt it-brottscentrum för metodutveckling och viss expertkompetens. Samverkan med andra aktörer är väsentligt för att motverka illegal handel över internet.

Samverkan på myndighetsnivå, exempelvis mellan Länsstyrelsen, kommunerna, Polismyndigheten och Skattemyndigheten leder till ökad kompetens och kvalitet i tillsynen.

Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer

Mål och insatser för att begränsa tillgängligheten till ANDT sammanfaller många gånger med mål och insatser inom ett bredare brottsförebyggande arbete. Här finns goda förutsättningar för samverkan eftersom det skapar ett mervärde utifrån flera perspektiv. Länsstyrelsernas och kommunernas kompetens och utarbetade samverkansformer inom ANDT-området kan utgöra en värdefull resurs i det regionala och lokala brottsförebyggande arbetet.

När det gäller våldsbrott finns ofta koppling till bruk av alkohol, narkotika och dopning. Det gäller både våld i nära relationer och våld mot barn, liksom så kallat krog- och läktarvåld.

Det pågår en kartläggning av hur myndigheterna arbetar med att förhindra illegal hantering av punktskattepliktiga varor. Ett exempel är organiserade bussresor till grannländer där inhyrda personer utger sig för att vara passagerare och påstår sig äga stora mängder alkohol som fraktas men som sedan säljs illegalt.

Sociala insatsgrupper vänder sig till unga som riskerar att rekryteras till kriminella nätverk eller som vill komma ifrån en kriminell livsstil. Syftet är att motverka kriminalitet genom samverkan. Ett samtycke från den enskilde och/eller vårdnadshavare är förutsättningen för denna samverkan mellan olika parter. En viktig del i de sociala insatsgrupperna är att göra ungdomarna medvetna om riskerna med narkotika och narkotikaklassade läkemedel.

Bruket av vissa narkotikaklassade preparat omfattas av dopningsreglerna inom idrotten, och särskilt motionsidrotten är en marknad för avsättning av förbjudna dopningspreparat. Det är viktigt att stärka det förebyggande arbetet genom information

och ökad kunskap i idrottsrelaterade miljöer för att hindra bruk, försäljning och distribution av främst dopningspreparat. Insatser behöver samordnas för att bli mer effektiva.

Det förebyggande arbetet på idrottsarenorna och krogarna vilar på grundpelarna samverkan, utbildning, tillsyn och kontroll. Insatserna syftar till att förebygga otrygghet, brott och ordningsstörningar relaterade till alkohol- och drogkonsumtion.

MÅL 2

**ANTALET BARN OCH UNGA SOM BÖRJAR
ANVÄNDA NARKOTIKA, DOPNINGSMEDEL
OCH TOBAK ELLER DEBUTERAR TIDIGT
MED ALKOHOL SKA SUCCESSIVT MINSKA**

INSATSOMRÅDEN

Reglering och tillsyn för att begränsa marknadsföring och exponering av alkohol och tobak

Regeringen gör bedömningen att stärkt reglering för att motverka marknadsföring och exponering av alkohol och tobak utgör ett angeläget insatsområde för att skydda barn och unga från eget och andras ANDT-bruk. Flera utredningar inom området pågår.

En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov

Generella skyddsfaktorer har stor betydelse för barns psykiska hälsa och är viktiga ur ett förebyggande ANDT-perspektiv. Lärande i sig och att gå ut skolan med godkända resultat leder till minskad ohälsa samt minskad risk för kriminalitet och utanförskap. En trygg skolmiljö med välfungerande undervisning samt en förebyggande och hälsofrämjande elevhälsa är av stor vikt för ungas hälsoutveckling.

Genom både sitt kunskaps- och värdegrundsuppdrag kan skolan bidra till arbete med ANDT-prevention.

Samverkan mellan skola och vårdnadshavare samt förväntningar och förmåga att stödja och uppmuntra barnet i skolarbetet är viktiga för skolresultat, hälsa och trivsel.

Länsstyrelsen har uppdraget att stödja kommuner, landsting och andra föräldraskapsstödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett generellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren.

Skolverket har uppdraget att ge kompetensutvecklings- och stödsatser som bland annat innefattar arbetsformer och arbetssätt för att utveckla arbetet med skolans värdegrund. Detta inkluderar trygghet, studiero, arbetet mot diskriminering och kränkande behandling samt arbetet för jämställdhet och normkritik. Ett gott skolklimat med goda relationer mellan elever och mellan elever och lärare där eleverna är motiverade och känner sig delaktiga, ökar elevernas trivsel, förbättrar studieresultat och psykisk hälsa.

Samverkan för att utveckla det föräldraskapsstödjande arbetet samt bistå skolor att utveckla och integrera ANDT-frågorna i undervisningen är utvecklingsområden under strategiperioden.

Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak

Att motverka langning till ungdomar är en fortsatt viktig insats för att nå målet om att skjuta upp alkoholdebuten. Alkoholforebyggande arbete bör fokusera på att göra föräldrar och andra vuxna mer medvetna om sin roll för att påverka konsumtionsmönster och senarelägga alkoholdebuten.

Under strategiperioden ska vi arbeta med:

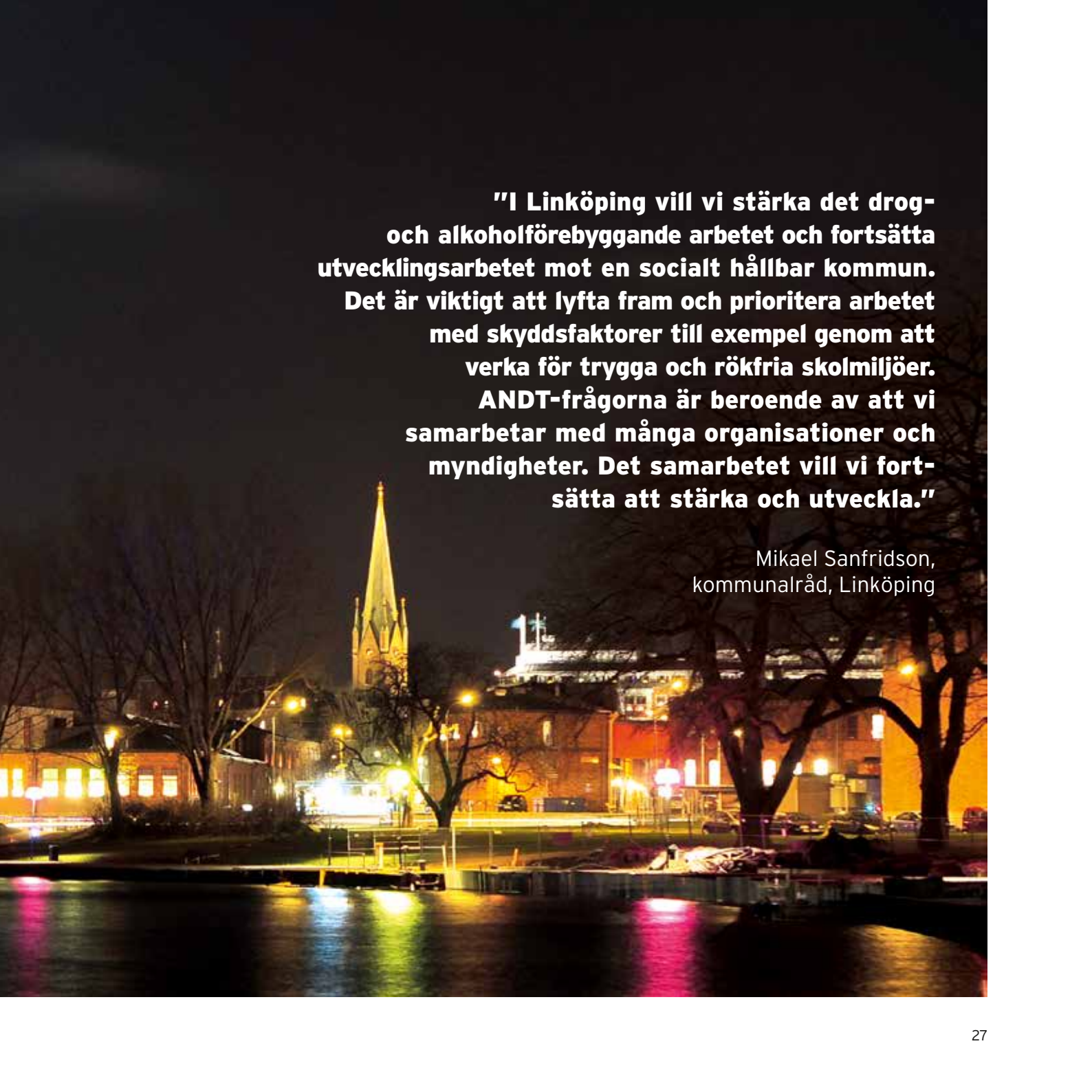
Informations- och antilangningsinsatser riktat till vuxna gällande alkohol och tobak.

Utbildningsinsatser riktade till butikspersonal gällande ålderskontroller.

Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisforebyggande arbete

Cannabis är den narkotika som missbrukas allra mest, särskilt bland unga personer. Ett nationellt utvecklingsarbete har pågått i Stockholm, Göteborg och Malmö tillsammans med Folkhälsomyndigheten under 2012-2015. Genom att ta till vara och sprida den kunskap som genererats inom denna satsning ges förutsättningar för en fortsatt utveckling av det cannabisforebyggande arbetet.

Under strategiperioden ska vi arbeta med att utveckla och sprida kunskapsstöd till olika professioner som möter ungdomar.

A nighttime photograph of a cityscape in Linköping, Sweden. The scene is illuminated by warm yellow streetlights and building lights. A prominent feature is a tall, illuminated church spire in the center-left. In the foreground, there is a body of water reflecting the lights. The background shows various buildings and trees, some of which are also lit up. The overall atmosphere is urban and serene.

**"I Linköping vill vi stärka det drog-
och alkoholförebyggande arbetet och fortsätta
utvecklingsarbetet mot en socialt hållbar kommun.
Det är viktigt att lyfta fram och prioritera arbetet
med skyddsfaktorer till exempel genom att
verka för trygga och rökfria skolmiljöer.
ANDT-frågorna är beroende av att vi
samarbetar med många organisationer och
myndigheter. Det samarbetet vill vi fort-
sätta att stärka och utveckla."**

Mikael Sanfridson,
kommunalråd, Linköping

MÅL 3

**ANTALET KVINNOR OCH MÄN SAMT
POJKAR OCH FLICKOR SOM UTVECK-
LAR SKADLIGT BRUK, MISSBRUK ELLER
BEROENDE AV ALKOHOL, NARKOTIKA,
DOPNINGSMEDEL ELLER TOBAK SKA
SUCCESSIVT MINSKA**

INSATSOMRÅDEN

Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och andra arenor

Genom att tidigt upptäcka och ge stöd för att förändra skadliga och riskabla levnadsvanor i alla åldrar bidrar samhället till att förhindra att individer och närstående skadas, men också till en mera hållbar samhällsutveckling. Tidiga insatser utgör en viktig faktor för att minska skillnader i hälsa.

Alla har rätt till ett gott bemötande ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. Det är viktigt att uppmärksamma utsatthet för våld, eftersom även det kan ha allvarliga hälsokonsekvenser, både på kort och lång sikt. Alla diskrimineringsgrunder behöver beaktas i detta sammanhang.

Ungdomsmottagningar, elevhälsa och studenthälsan är viktiga arenor för att nå barn och unga. Företagshälsovården når den del av befolkningen som är i arbete.

Dopningsförebyggande arbete inom motionsidrotten

Arbetet med att motverka samhällsdopning fortsätter i samverkan mellan kommuner, polis, Länsstyrelsen, träningsanläggningar och Östergötlands Idrottsförbund.

Samverkan för att kunna främja, förebygga, upptäcka och tidigt åtgärda skadliga levnadsvanor.

Samverkan för att bedriva mottagningar dit bland annat ungdomar och föräldrar/vårdnadshavare med frågor och funderingar kring alkohol och droger kan vända sig.

Regionen arbetar för att ta fram en handlingsplan som stöd till verksamheterna kring arbetet med våld i nära relationer. Utbildnings- och informationsinsatser kommer att ske.

Samverkan på myndighetsnivå, exempelvis mellan Länsstyrelsen, kommunerna, Polismyndigheten och träningsanläggningar för att utveckla det dopningsförebyggande arbetet i länet.

A woman with dark, curly hair is smiling and looking towards the camera. She is wearing a black top and a colorful necklace. She is standing next to a window, and her reflection is visible in the glass. The background is slightly blurred, showing an indoor setting.

MÅL 4

**KVINNER OCH MÄN SAMT FLICKOR OCH
POJKAR MED MISSBRUK ELLER BEROENDE
SKA UTIFRÅN SINA FÖRUTSÄTTNINGAR
OCH BEHOV HA ÖKAD TILLGÄNGLIGHET TILL
VÅRD OCH STÖD AV GOD KVALITET**

INSATSOMRÅDEN

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkars specifika förutsättningar och behov

Ett fortsatt utvecklingsarbete och en välfungerande samverkan mellan huvudmännen är avgörande för samordnade vård- och stödinsatser av god kvalitet. I vårdkedjan behövs såväl de preventiva insatserna som individuella vård- och behandlingsinsatser. Vård och stöd till personer med missbruk och beroende är ett gemensamt ansvar för Region Östergötland och kommunerna och de är ålagda att ha gemensamma överenskommelser om samarbete. En grupp med särskilda behov är personer med samsjuklighet, det vill säga både beroendesjukdom och psykisk ohälsa.

Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende

Olika typer av lågtröskelverksamheter behöver utvecklas för att utgöra lättillgängliga arenor för hälsofrämjande och förebyggande arbete för personer som samhället har svårt att nå.

MÅL 5

**ANTALET KVINNOR OCH MÄN SAMT
FLICKOR OCH POJKAR SOM DÖR OCH
SKADAS PÅ GRUND AV SITT EGET
ELLER ANDRAS BRUK AV ALKOHOL,
NARKOTIKA, DOPNINGSMEDEL
ELLER TOBAK SKA MINSKA**

INSATSOMRÅDEN

Tidig uppmärksamhet av riskbruk och beroende bland blivande föräldrar

Insatser för att skydda det ofödda barnet mot negativa effekter av ANDT ligger till grund för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet.

Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgssvikt, inklusive förekomst av våld, med koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov

Om en person i en familj har missbruksproblem påverkar det hela familjen. Omkring 20 procent av alla barn lever i hushåll där någon vuxen har så kallat riskbruk. Kännedom om barn i familjer med missbruk ökar utsikterna för tidiga insatser för att minimera riskerna att de ska utsättas för skador i samband med föräldrars missbruk eller beroende.

Den i särklass allvarigaste riskfaktorn för att barn ska bli utsatta för våld är att det förekommer våld mellan vuxna i hemmet. Är föräldrarna dessutom påverkade av alkohol eller droger när de är i konflikt med barnet ökar risken för att det ska bli utsatt för våld.

Under strategiperioden utvecklas arbetet med våld i nära relation samt stöd till barn som lever i familjer med risk- eller missbruk.

Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar

Den narkotikarelaterade dödligheten är relativt hög i Sverige vilket är oroande och måste tas på stort allvar. Antal dödsfall där metadon eller buprenorfin eller andra narkotikaklassade läkemedel nämns på dödsorsaksintyget har ökat kraftigt från 2006 och framåt samtidigt som antalet dödsfall där heroin nämns på dödsorsaksintyget minskat.

Nya psykoaktiva substanser (NPS) är vanligt förekommande på den svenska marknaden. Flera av substanserna har orsakat svåra sjukdomstillstånd och har även påträffats vid obduktion av döda personer.

För att motverka den narkotikarelaterade dödligheten kan det vara motiverat att huvudmännen utvecklar sina insatser för att bättre fånga upp personer i riskzonen, motivera och erbjuda attraktiva och lättillgängliga stöd- och behandlingsinsatser. Regionen och kommunerna behöver ständigt arbeta med att utveckla vårdens kvalitet utifrån brukarnas behov och förutsättningar.

Under strategiperioden genomförs en narkotikakartläggning i länet och utifrån dess resultat kan insatser komma att utvecklas för att möta de behov som identifierats.

Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk

Andelen nyktra trafikanter är förhållandevis hög men för att nå riksdagens etappmål om att antalet dödade i trafiken ska halveras fram till år 2020 måste denna andel öka. Antalet anmälda drograttfylleribrott har ökat kontinuerligt och är nu fler än antalet alkoholrattfyllerister, vilket har ett tydligt samband med antalet genomförda alkoholutandningsprov.

Utvecklingsområden under strategiperioden:

Samverkan mot alkohol och droger i trafiken.

Insatser riktade till skolelever med syfte att öka nykterheten i trafiken.

MÅL 6

EN FOLKHÄLSOBASERAD SYN PÅ ANDT
INOM EU OCH INTERNATIONELLT

INSATSOMRÅDEN

- Aktivt verka för en folkhälsoorienterad syn på narkotika inom EU och FN med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter
- WHO bör arbeta fram och anta en bred folkhälsopolitisk ansats till narkotikafrågan före 2019
- Utveckla narkotikafrågorna i det globala utvecklingssamarbetet
- Internationellt arbete mot dopning med utgångspunkt i idrotten
- Aktivt verka för genomförandet av WHO:s ramkonvention om tobak
- Aktivt verka för och bidra till en EU-gemensam alkoholstrategi
- Nordiskt samarbete

Målområdet rör internationella insatser och beskrivs därför inte i den regionala strategin.

Regionala och lokala aktörer - samverkan och uppföljning

Region Östergötland leder utvecklingsarbetet för en långsiktig och hållbar utveckling i regionen. Regionen är en betydelsefull aktör i det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet. Detta sker bland annat genom att tidigt upptäcka individer i riskzonen, motivera till att förändra ohälsosamma levnadsvanor, identifiera och stödja sårbara grupper, effektivt behandla och rehabilitera samt sprida kunskap och beakta frågorna i det regionala utvecklingsarbetet.

Länsstyrelsen Östergötland ska verka för att nationella mål får genomslag i länet. Länsstyrelsen ska arbeta sektorsövergripande och samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser. Vidare har länsstyrelsen uppgifter när det gäller tillsyn över alkohollagen och tobakslagen.

Polisen ska bidra till ett samhälle där fler känner sig trygga och där färre utsätts för brott. Polisen ska understödja dessa mål genom att skapa en polisorganisation som har en tydlig lokal förankring och en stark nationell ledning. Allmänhetens synpunkter ska få större genomslag genom arbetet med medborgarlöften och med fler medarbetare placerade i de nya lokalpolisområdena.

Kommunerna har ansvar för att främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och goda uppväxtvillkor. Andra ansvarsområden är exempelvis utbildning, ekonomisk trygghet och socialt deltagande i samhället.

Samverkan

Samverkan i länet sker i olika nätverk och arbetsgrupper. Mervärde inom ANDT-området skapas genom att tillvarata kompetens och resurser. I länet finns ett regionalt ANDT-råd, vars syfte är att ytterligare utveckla samarbetet mellan organisationer och professionella inom området.

Framgångsfaktorer

Det finns goda skäl att prioritera ANDT-arbetet i Östergötland utifrån den nationella strategin. Detta gäller såväl ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande som behandlande och rehabiliterande perspektiv. För att nå framgång i arbetet slås fast att det måste ske samordnat och i samverkan regionalt och lokalt.

Framgångsfaktorer för lokalt ANDT-arbete

Faktorer som har stor betydelse för hur arbetet i en kommun utvecklas:

Att det ANDT-förebyggande arbetet är viktigt och har hög prioritet för kommunen

Att det finns en lokal samordningsfunktion med mandat och tydlig strategisk roll

Att det finns en stödstruktur/organisation där beslutsfattare ingår

Att det finns en samsyn om vad förebyggande arbete innebär

Att det finns fungerande samverkan mellan flera aktörer med tydlig rollfördelning

Att det finns fungerande nätverk och mötesplatser

Att uppdragsgivaren efterfrågar regelbundna lägesrapporter

Organisation för att nå de nationella ANDT-målen

NATIONELL NIVÅ		REGIONAL NIVÅ	LOKAL NIVÅ
REGERING/ RIKSDAG	Regeringskansliet/ departementen - ANDT-rådet - ANDT-sekretariatet	Polismyndigheten Tullverket Kustbevakningen Kriminalvården	Näringsliv
	Statliga myndigheter med uppgifter inom ANDT-området	Landsting/Region	Polismyndigheten Tullverket Kustbevakningen
	Folkhälsomyndigheten nationellt ansvar ANDT-samordning	Länsstyrelser	Landsting/Region
		ANDT-samordning	Kommuner
	Idéburna organisationer	Idéburna organisationer	Kommunal samordning
		Idéburna organisationer	

Prevention - insatsnivåer

För att vara framgångsrik bör prevention bedrivas på olika nivåer samtidigt. Olika aktörer agerar på olika preventionsnivåer men ibland inom samma område.

Hälsofrämjande arbete är åtgärder som riktar sig till hela befolkningen och avser att göra det möjligt för människor att öka sin kontroll över, främja och förbättra sin hälsa.

Prevention syftar till att förebygga ohälsa och kan vända sig till friska personer, till personer i riskzonen eller de som redan drabbats.

Generella insatser riktar sig till hela befolkningen.

Riktade insatser vänder sig till en utvald målgrupp som kan vara personer i risk.

Risk- och skyddsfaktorer

Risikfaktorer är egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som ökar risken för ohälsa eller problem hos individer.

Skyddsfaktorer är egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som skyddar individen och minskar risken för ohälsa eller problem.

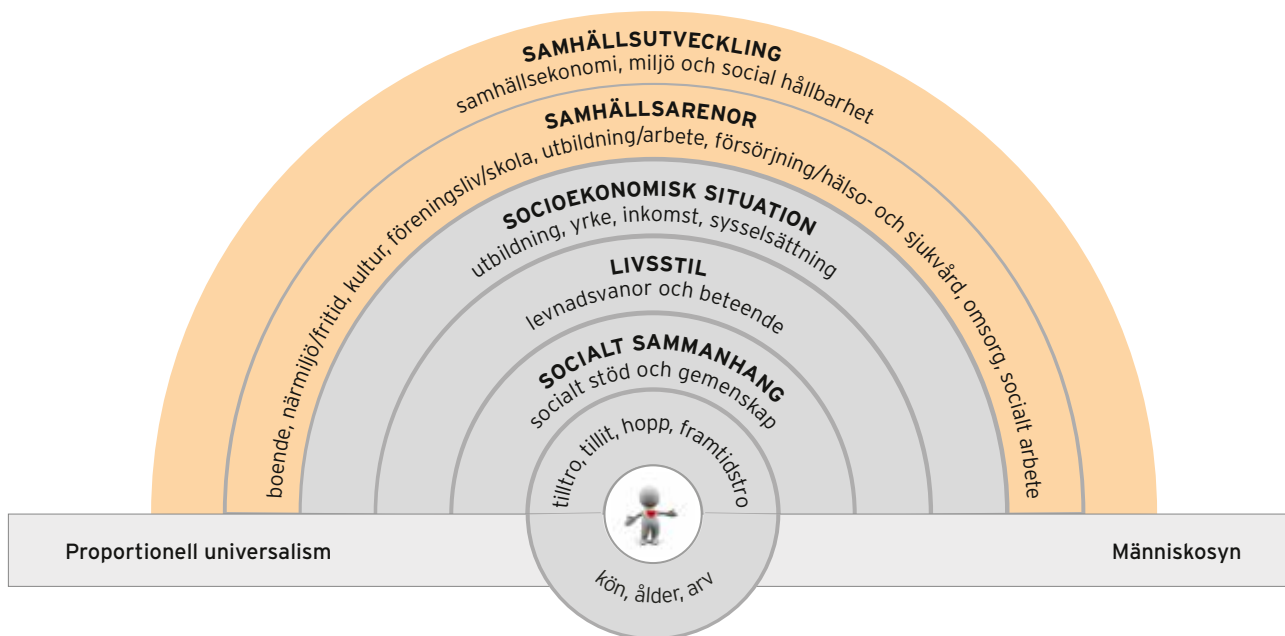
Effektiva generella insatser bygger på kunskap om risk- och skyddsfaktorer och bör ligga till grund för samtliga insatser. Om insatserna syftar till att sänka/minska en riskfaktor kallas den ofta förebyggande. Om den istället bidrar till att öka tillgången till en skyddsfaktor kallas den hälsofrämjande.

Uppföljning

Uppföljning sker årligen av ANDT-rådets arbetsgrupp genom nationell, regional och lokal statistik och kartläggningar vilket ska resultera i en sammanfattande rapport.

Östgötamodellen för jämlik hälsa
- ett samspel mellan individ, miljö och samhälle.

"Östgötamodellen för jämlik hälsa - ett samspel mellan individ, miljö och samhälle".

Orange färg markerar de samhälleliga förutsättningar som är avgörande för de individuella (grå) bestämningsfaktorerna för hälsa. Framtagen av Jolanda van Vliet och Margareta Kristenson.

Innehållet i denna broschyr har sammanställts av
ANDT-rådets arbetsgrupp:

Anders Björkman, Motala kommun

Anders Netin, Linköpings kommun

Annika Larsson, Region Östergötland

Bitta Johansson, Ödeshögs kommun

Björn Folkesson, Polismyndigheten

Caroline Amundsson, Länsstyrelsen Östergötland

Kjell Malmkvist, Polismyndigheten

Lotta Hjalmarsson Österholm, Länsstyrelsen Östergötland

Maria Elgstrand, Region Östergötland

Petra Isaksson, Norrköpings kommun

För mer information, kontakta Länsstyrelsen Östergötland
Tfn 010-22 35 000

Utgivningsår: 2016

Rapport: 16

ISBN: 978-91-7488-416-6

Grafisk form: Ariom Reklambyrå

Fotografer:

Norrköpings kommun: omslagsfoto, s. 28 och 43

Göran Billeson: s. 3 och 40

Shutterstock: s. 4, 13, 15, 17, 30, 32 och 36

Oskar Lürén: s. 7 och 24

Petter Blomberg: s. 10

Christian Nordén: s. 16

Lars Hedelin: s. 18, 20 och 35

Britt-mari Johansson: s. 22

Mirja Kalms: s. 23

Mostphotos: s. 27

Denna publikation hittar du även på vår webbplats:
www.lansstyrelsen.se/ostergotland

Regionala ANDT-rådet i Östergötland

Elisabeth Nilsson
Länsstyrelsen Östergötland

Robert Wallén
Polismyndigheten

Torbjörn Holmqvist
Region Östergötland

Mikael Sanfridson
Linköpings kommun

Annelie Liljedahl
Motala kommun

Roger Källs
Norrköpings kommun

Annicki Oscarsson
Ödeshögs kommun

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Polisen

Region
Östergötland

Linköping
Där idéer blir verklighet

Motala kommun

NORRKÖPING

Ödeshögs kommun